

Ko razmišljamo, kako gledališče deluje v družbenem okviru, sta najočitnejši vprašanji, koliko ljudi se poslužuje gledališke ponudbe in, posledično, kateri deli prebivalstva si ogledajo določene tipe gledaliških dogodkov. V članku na obe vprašanji odgovorimo ob primerih madžarskega mesta Debrecen, nizozemskega mesta Groningen, britanske pokrajine Tyneside in estonskega mesta Tartu. Ko pojasnimo, kako je bila zasnovana raziskava v okviru Študije mest, in razrešimo nekatere metodološke težave, poskušamo predstaviti natančno sliko različnih vrst občinstva, njegovih preferenc in pogostosti obiskov gledališča. Na podlagi podatkov, zbranih v omenjenih štirih mestih, je mogoče na splošno in podrobneje priti do primerjalnih sklepov o delih prebivalstva, ki si ogledajo gledališko ponudbo. Eden od zanimivih rezultatov pokaže, da v Groningenu poklicno gledališko ponudbo za odrasle izkoristi 8,4 % mestnega prebivalstva, medtem ko v Tartuju primerljivi delež znaša 20,7 %.

Ključne besede

gledališko občinstvo, raziskovanje občinstva, mednarodno primerjalno gledališko raziskovanje, Debrecen, Groningen, Tartu, Tyneside, STEP

Gledalci – kdo so?

Demografska analiza gledališkega občinstva v štirih evropskih mestih

Hans van Maanen, Maja Šorli, Hedi-Liis Toome, Marline Lisette Wilders, Joshua Edelman, Attila Szabó, Magdolna Balkányi

Raziskovalni načrt in metodološka utemeljitev

Ta del Študije mest (STEP City Study), ki je del Projekta za raziskovanje evropskih gledaliških sistemov (STEP), smo izvajali v skladu z dolgoletno tradicijo raziskovanja občinstva (Baumol & Bowen, "The Audience, some Fact-Sheet Data"; Throsby & Withers, *The Economics of the Performing Arts*; Gourdon, *Théâtre, public, perception*; Gardiner, "From Bankside to the West End: a Comparative View of London Audiences"; Bennett, *Theatre Audiences*, če omenimo le nekaj pionirjev s tega področja). Vendar pa v svojem vprašalniku nismo spraševali zgolj o demografskem ozadju, temveč smo sodelujoče prosili tudi za mnenje o izkušnjah med ali po predstavi: torej za izkušnje, ki so bolj povezane z raziskovanjem recepcije in jih pogosto zbirajo s pomočjo bolj kvalitativnih pristopov. Rezultati te raziskave recepcije pa tudi uvidi, zbrani med srečanji žariščnih skupin in osebnimi intervjuji, bodo predmet članka o gledaliških izkušnjah v tej posebni številki. V pričujočem članku sprva vzamemo pod drobnogled demografske značilnosti gledalcev pa tudi tisto, čemur bi lahko strnjeno rekli njihovo »gledališko ozadje«.

Za ta del raziskave smo v vsakem mestu izbrali določeno število gledaliških produkcij, ki bi jih lahko imenovali reprezentativne glede na tamkajšnjo gledališko ponudbo kot celoto.¹ To število je lahko znatno variiralo zaradi odstopanj v količini

Raziskave za ta članek so podprli Mestna občina Groningen, Estonski raziskovalni svet (štipendija "Emergent Stories: Storytelling and Joint Sense Making in Narrative Environments"; PUT 192), Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (projekt št. P6-0376, "Gledališke in medumetniške raziskave") ter Raziskovalni svet za umetnost in humanistiko Velike Britanije v okviru projekta Cultural Value, subvencija št. AH/L01440/1.

Radi bi se zahvalili Anne Lotte Heijink in Szigmundu Lakóju za prizadevanja pri delu raziskave, ki je potekal v Debrecenu, in Marku Koprivnikarju za del statističnih obdelav tej raziskavi.

¹ To se je zgodilo v Debrecenu, Groningenu, Tynesidu in Tartuju. V švicarskem mestu Bern smo nekaj demografskih podatkov o občinstvu zbrali z uporabo že obstoječih rezultatov raziskav; v danskem Aarhusu smo opravili le raziskave v obliki tako imenovanih poglobljenih gledaliških pogovorov. Nobenega od obeh mest nismo vključili v analizo v pričujočem članku.

različnih gledaliških produkcij in njihovih uprizoritev v določenem mestu, kakor je opisano v članku v pričujoči izdaji, ki obravnava gledališko ponudbo. V Tartuju je bilo na primer od 137 različnih poklicnih produkcij v enem letu uprizorjenih 650 predstav, medtem ko je v Groningenu skoraj enako število predstav temeljilo na 350 različnih produkcijah. Posledično smo morali v Groningenu za raziskavo uporabiti več produkcij kakor v Tartuju.²

Podatke o tipih občinstva smo zbirali ob pomoči vseh prizorišč, ki igrajo pomembnejšo vlogo v mestni gledališki krajini.³ Gledalce na uprizoritvah izbranih produkcij smo prosili, naj izpolnijo majhno vizitko ali nam zaupajo svoj elektronski naslov, da bi jim lahko raziskovalna ekipa po elektronski pošti posredovala vprašalnik.⁴ Ko so nam vprašalnike vrnil v digitalni obliki, smo jih avtomatsko obdelali glede na vsako posamično predstavo; nato smo zbrali vse rezultate iz določenega mesta in jih obdelali s pomočjo SPSS (Statističnega paketa za družbene vede) ali druge primerljive programske opreme. V Debrecenu, Tynesidu in Tartuju so se nekateri sodelujoči odločili poslati vprašalnik po pošti. V vseh mestih smo za anketiranje občinstva izbrali le javno dostopne produkcije. Za ta članek smo posebej izbrali podatke, povezane s poklicnim gledališčem, namenjenim splošni javnosti.

Preglednica 1. Razmerje med produkcijami, obiski in anketiranci glede na ponudbo ter vzorec (vključno z ljubiteljskim in polpoklicnim gledališčem)

Raziskovalno obdobje	Debrecen	Groningen	Tyneside	Tartu
	apr. 2012 – jun. 2012	sep. 2010 – jul. 2011	feb. 2014 – jun. 2014	sep. 2012 – okt. 2012
Produkcije v okviru raziskovalnih kriterijev	174	342	ni podatka	117
med sezono v vzorcu	8	52	24	13
Obiski v okviru raziskovalnih kriterijev	135.413	160.013	ni podatka	106.380
med sezono	7660	18.486		7.490
Sodelujoči, v absolutnem številu	1.139	2.773	1.804	1.401
v % obiskov glede na vzorec	15 %	15 %	ni podatka	19 %

Preglednica 1 prikazuje razlike v raziskovalnih obdobjih, številu produkcij, obisku uprizoritev, ki smo jih spremljali, in v številu sodelujočih. Medtem ko je raziskava

2 Števila produkcij, predstav in obiskov, ki so omenjena in uporabljena tukaj, se lahko razlikujejo od skupnih števil, ki so predstavljena v članku o gledališki ponudbi, ker tipi produkcij, uporabljeni za ankete, ne zajemajo vseh gledaliških žanrov in tipov, predstavljenih v pregledu skupne ponudbe.

3 Popoln seznam je na voljo v Prilogi.

4 Nekatera gledališča so uporabila tudi lasten seznam naslovov, da so dosegla gledalstvo določenih uprizoritev. Ena od težav pri tovrstnem načinu zbiranja podatkov o občinstvu je, da gre do določene mere za samoizbiro, saj imajo ljudje, ki imajo čas in/ali voljo za odgovarjanje na vprašanja, sorazmerno prednost pred tistimi, ki izkazujejo manj zanimanja. Raziskovalna ekipa je ta problem lahko zgolj sprejela in upala, da bo številčnost sodelujočih oslabil njegov učinek.

gledališke ponudbe v glavnem obravnavala celotno koledarsko leto ali celotno gledališko sezono, smo raziskavo občinstva izvajali v krajšem časovnem obdobju; z izjemo Groningena, kjer zajema vso sezono. Seveda je posledica omenjenih razlik med obdobji, ki so bila na voljo za raziskovanje, drugačno število produkcij, ki smo jih uporabili za raziskavo občinstva.

V vseh mestih smo izbrali reprezentativni vzorec produkcij za splošno občinstvo, osnovan na sorazmernih deležih različnih tipov gledališča⁵ med redno sezono. Vendar zaradi kratkega raziskovalnega obdobja glede na velikost področja na žalost ni bilo mogoče zbrati veljavnih podatkov o gledališki ponudbi med sezono v Tynesidu.⁶ Posledica te omejitve je bil izpad podatkov za Tyneside v številnih preglednicah, tudi ko gre za število predstav in njihovo obiskanost.⁷

Preglednica 2. Primerjava razmerij produkcij v ponudbi in vzorcu z razmerji med obiski/sodelujočimi v raziskovanih tipih gledališča

	Debrecen ⁸	Groningen	Tyneside	Tartu
Ponudba produkcij/vzorec	100%	100%	100%	100%
Govorjeno gledališče	49,8 / 62,5	41,3 / 50,0	- / 58,3	70,0 / 61,5
Ples	30,7 / 12,5	13,0 / 19,2	- / 16,7	12,0 / 15,4
Glasbeno gledališče	10,4 / 12,5	12,5 / 11,5	- / 8,3	14,0 / 23,0
Kleinkunst	7,5 / 12,5	29,0 / 19,2	- / 12,5	- / -
Drugi tipi	1,5 / -	4,0 / -	- / 4,2	4,0 / -
Ponudba obiskov/sodelujoči	100%	100%	100%	100%
Govorjeno gledališče	50,3 / 63,7	27,0 / 42,5	- / 35,8	56,6 / 56,5
Ples	13,0 / 2,0	11,5 / 18,8	- / 27,3	7,0 / 12,3
Glasbeno gledališče	29,0 / 30,0	28,1 / 17,5	- / 34,0	32,0 / 31,3
Kleinkunst	7,0 / 4,2	24,0 / 21,2	- / 2,3	- / -
Drugi tipi	0,7 / -	9,5 / -	- / 0,5	5,0 / -

Podrobnejši pogled na razdelitev produkcij, obiskov in sodelujočih glede na različne tipe gledališča (Preglednica 2) jasno kaže, da sta število produkcij, uporabljenih v raziskavi, pa tudi število sodelujočih v štirih mestih zastopani v

5 Za pojasnitev izbora tipov in žanrov gledališč glej članek o gledališki ponudbi v tej številki.

6 Tyneside je sestavljen iz mest Newcastle in Gateshead, ki si ležita nasproti na nasprotnih bregovih reke Tyne, in iz manj urbanih področij severnega in južnega Tynesida. Zaradi zagotovitve financiranja je raziskava Newcastla specifično vključevala obdajajoče področje, znano pod imenom Tyneside, katerega prebivalstvo je približno trikrat številčnejše v primerjavi z ožjim predelom samega Newcastla. Širše območje, znano kot Tyne and Wear, vključuje še mesto Sunderland (275.000 prebivalcev), ki leži na jugu. Nobena od raziskav za ta projekt ni vključevala Sunderlanda.

7 Poleg tega število anketirancev v Tynesidu verjetno ne bo natančno zastopalo števila gledalcev, ker je bilo 26,4 % sodelujočih navzočih na baletni predstavi *Lobodje jezero*, 31,6 % pa na uprizoritvi muzikala *Umazani ples*.

8 V Debrecenu lutkovno gledališče s svojimi 300 predstavami in 33.000 obiski pomeni največji del »drugih gledaliških tipov«, vendar pa ga nismo mogli vključiti v vzorec, ker so skoraj vse predstave lutkovnega gledališča namenjene otrokom in jih zato ne moremo šteti h »gledališču za splošno občinstvo«.

različnem obsegu. Takšne razlike bi utegnili povzročiti dosegljivost določenih tipov in žanrov v specifičnem raziskovalnem obdobju ali razlika v količini gledalcev, navzočih ob različnih dogodkih. Medtem ko so v vzorcu iz Debrecena plesne produkcije znatno manj zastopane, je pri vzorcu iz Groningena ta tip gledališča nekoliko preveč zastopan; enako velja za govorno gledališče v vzorcih iz Groningena in Debrecena ter za glasbeno gledališče pri vzorcu iz Tartuja. Poleg tega je pri vzorcu iz Groningena *kleinkunst* premalo zastopan. Enake nepopolnosti se v raziskavi bolj ali manj pojavljajo v odnosu med skupnim številom obiskov v preiskovanih tipih in številom sodelujočih glede na gledališki tip, četudi so pri vzorcu iz Groningena gledalci glasbenega gledališča premalo zastopani.

Na splošno bi lahko ta razhajanja upoštevali kot sprejemljiva: ne samo zaradi skupne količine sodelujočih, temveč še posebej zato, ker bo večina rezultatov te raziskave predstavljena v prvi vrsti po tipu in žanru. Vendar pa bo treba previdno oblikovati sklepe za vse žanre skupaj.

Ena od težav pri tem tipu raziskovanja je, kako vedeti, ali vzorec sodelujočih zastopa ljudi, ki so bili navzoči na uprizoritvah. To vprašanje je povezano z dejstvom, da je v primeru heteroseksualnih parov, ki smo jih prosili za sodelovanje v raziskavi, na vprašalnik največkrat odgovarjala ženska. To bi utegnilo izkrivljati pogled na sestavo občinstva, do česar bi lahko prišlo v vseh raziskovanih mestih. Ženske so za 10 % več proporcionalno bolj zastopane v vzorcu glede na pričakovanja, osnovana po statističnih podatkih gledališkega udejstvovanja za moške in ženske na splošno (glej www.stat.ee; statline.cbs.nl; Antal, "Kik járnak színházba?"). Na srečo to samodejno ne pomeni, da bi bili načini izpolnjevanja vprašalnikov zato kakor koli drugačni.⁸

Preglednica 3. Sodelujoče ženske in moški v primerjavi z gledališkimi gledalci na splošno v mestu ali državi (v odstotkih)

	Debrecen	Groningen	Tyneside	Tartu	Skupno in povprečno
Število sodelujočih	1.139	2.773	1.815	1.401	7.128
Sodelujoče ženske	62,9 %	68,8 %	77,0 %	79,0 %	71,9 %
Sodelujoči moški	37,1 %	31,2 %	23,0 %	21,0 %	28,1 %
Ženske in moški gledalci na splošno	Ženske: 60,6 %	Ženske: 58 %	Ni na voljo.	Ženske: 63,6 %	Ženske: 60,7 %
	Moški: 39,4 %	Moški: 42 %		Moški: 36,4 %	Moški: 39,3 %

Še en način preverjanja reprezentativnosti vzorcev poteka s pomočjo primerjave

⁸ Marline Lisette Wilders v svoji disertaciji ni odkrila znatnih razlik med načini, kako so ženske in moški presojali gledališke predstave in ocenjevali večerni dogodek kot celoto (*Theaterbeleving in het belevenistheater* 299).

izobrazbenih ozadij sodelujočih z izobrazbenim ozadjem gledališkega občinstva na splošno, če je slednje znano iz obstoječih raziskav. V vseh tovrstnih primerih je bilo občinstvo v vzorcih visoko izobraženo (povprečno 70 % gledalcev je imelo višjo poklicno ali univerzitetno izobrazbo).

Sorazmerno s povprečno sestavo gledališkega občinstva so visoko izobraženi gledalci v vzorcih zastopani pretirano, vsaj v Debrecenu in Groningenu (glej Preglednico 4). Razlog je lahko, da smo raziskavo izvajali v mestih, kjer je prebivalstvo v povprečju visoko izobraženo. Poleg tega je lahko razlog za ta rezultat tudi dejstvo, da številke, predstavljene v Preglednici 4 (in v nadaljevanju), zadevajo izključno poklicne oblike gledališča.

Vprašanja, na katera so morali odgovoriti sodelujoči, so bila osredotočena na dve področji: 1) demografski podatki o gledalcih: njihov spol; starost; raven izobrazbe; kraj bivanja; in 2) podatki o njihovih navadah obiskovanja gledališča, od katerih so bili za ta članek najpomembnejši tipi in žanri gledališča, ki jih obiskujejo, ter pogostost njihovih obiskov v zadnjih dvanajstih mesecih. S povezovanjem tega razmeroma majhnega števila vprašani smo se dokopali do številnih uvidov v sestavo in obnašanje občinstva, kakor bomo prikazali na naslednjih straneh.

Preglednica 4. Izobrazbene ravni sodelujočih v primerjavi z gledališkim občinstvom na splošno v različnih mestih ali državah (v odstotkih)

	Debrecen		Groningen		Tyneside		Tartu	
	N = 941		N = 2017		N = 1521		N = 1345	
	Vzorec	Splošno občinstvo	Vzorec	Splošno občinstvo	Vzorec	Splošno občinstvo	Vzorec	Splošno občinstvo
Brez višje izobrazbe	32,7	46,9*	22,2	35,0**	27,2	-	31,9	-
Višja ali visoka izobrazba	67,3	53,1*	77,8	65	72,8	-	68,1	-
Višja poklicna izobrazba	21,1		36,5		18,3		10,4	
Univerzitetna izobrazba	46,2		41,3		54,5		57,7	

Opombe. * Glej Tárki. ** Na voljo ni nedavnih odstotnih deležev za Groningen. Te številke temeljijo na Maas idr. (*Podiumkunsten en publiek*) in Ranshuysen ("Op maat gesneden publieksonderzoek").

Rezultati

Debrecen in Tartu imata mlado občinstvo, v Groningenu in Tynesidu pa je občinstvo starejše

Za določitev sestave občinstva moramo najprej upoštevati dva vidika: razdelitve glede na starost in razdelitve glede na raven izobrazbe. Glede starosti lahko najdemo zanimive razlike med mesti. Če upoštevamo, da gre pri tem izključno za predstave, namenjene splošnemu občinstvu, majhna količina mladostnikov med občinstvom ni zelo opazna.

Preglednica 5. Starostne skupine občinstva poklicnega gledališča za splošno občinstvo (v odstotkih)

	Debrecen		Groningen		Tyneside		Tartu	
	N = 1057		N = 2146		N = 1376		N = 1401	
	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.
12-15	12,4	3,3	1,4	3,1	0,4	3,3	1,9	-
16-19	21,5	6,6	5,1	6,3	1,5	7,6	8,4	6,5
20-25	16,7	7,6	15,9	20,0	3,2	7,1	17,1	9,4
26-35	9,0	17,6	15,4	21,2	13,0	13,7	25,3	20,4
36-45	13,2	15,5	14,5	15,0	17,0	15,3	19,7	16,9
46-55	12,0	13,2	23,3	13,7	24,7	18,2	16,1	14,2
56-65	11,6	12,1	18,8	12,5	26,5	15,3	6,9	12,3
66-83	3,5	13,2	5,6	8,2	13,7	18,6	4,5	20,4
	100%		100%		100%		100%	
Povprečna starost	33		43		50		36	

Opombe. Preb. = v **raziskovanem** prebivalstvu mesta. * Odstotki temeljijo na prebivalstvu južnega Tynesida. (www.neighbourhood.statistics.gov.uk. Area South-Tyneside (Local Authority) Age structure, 2011).

Vendar pa je presenetljivo opazno, da so v Tartuju in Debrecenu najboljše starostni segmenti znatno mlajši od tistih v Groningenu in Tynesidu. V Debrecenu obiskovalci, stari od 16 do 25 let, sestavljajo skoraj 40 % občinstva; v Tartuju ljudje, stari od 20 do 35 let, sestavljajo celo več kot 40 % skupnega občinstva, kar nikakor ni skladno z izidi v drugih mestih, kjer je videti, da se »mladi starši« (ki sestavljajo del starostnega segmenta od 25 do 35 let) pogosto izogibajo gledališču deset let ali več, ko so njihovi otroci majhni.

V Groningenu je največ obiskovalcev gledališča starih od 46 do 55 let (23,3 %), tesno pa ji sledi naslednja starostna skupina od 56 do 65 let, ki zastopa 18,9 %. Zadnja starostna skupina, od 66 do 83 let, je celo največja v gledališčih Tynesida (26 %). Te številke zagotovo niso skladne s sestavo prebivalstva v zadevnih mestih. Omenjeni segmenti so jasno in včasih močno pretirano zastopani v vzorcu, vendar pa po drugi strani nekatere skupine sploh ne zahajajo v gledališče toliko, kot bi pričakovali. Tako je na primer s študenti v Tynesidu in Groningenu (20 % mestnega prebivalstva, a zgolj 15,9 % v gledališču) in pri skupinah od 26 do 35 let v Groningenu in celo še bolj v Debrecenu, kar je v močnem kontrastu z razmerami v Tartuju, kjer je prisotnost starostne skupine od 20 do 25 let v gledališču skoraj dvakratna v primerjavi z zadevnim odstotkom prebivalstva. Tako v Debrecenu in Tartuju vidimo dve različni skupini »mladih« obiskovalcev gledališča. Gledališča v Tartuju izkazujejo bolj ali manj enakovredno pretiran obisk vseh starostnih segmentov vse do starosti 56 let za ceno precej nizke zastopanosti starejših od 56 let. Slednja skupina obsega 33 % prebivalstva, a le 11 % gledališkega občinstva. Vtis, da je v Debrecenu toliko mladostnikov (še posebej od 12 do 19 let) del gledališkega občinstva, bi lahko pojasnili z dejstvom, da so bili na eni od večjih produkcij v vzorcu navzoči nekateri šolski razredi. Toda ko smo vse sodelujoče vprašali, katere tipe gledališča so obiskali v zadnjih dvanajstih mesecih (razen tistih, ki so jih obiskali prav tedaj, ko smo jih anketirali), je postalo jasno, da v Debrecenu ti mladostniki (od 16 do 19 let) oblikujejo znaten del občinstva vseh žanrov, pravzaprav največji segment, od 20,8 % na dogodkih govornega gledališča do celo 30,8 % na sodobnoplesnih predstavah (za podrobnosti glej Preglednico A v Prilogi).⁹ Pet od šestnajstih sezonskih paketov vstopnic, ki so na voljo srednješolcem v Debrecenu (bodisi posameznim učencem bodisi organiziranim šolskim obiskom), se očitno dokaj dobro prodaja.

Na splošno vidimo pri vseh žanrih v različnih mestih enako delitev starostnih skupin, kot jo je prikazal splošni prerez: v Debrecenu je približno 50 % občinstva mlajšega od 26 let in samo približno 25 % starejšega od 45, medtem ko je v Groningenu okoli 48 % občinstva starejšega od 45 let, v Tynesidu pa celo 64 %. Številke lahko dajejo napačno sliko zaradi večjega števila srednješolcev od 16 do 19 let v vzorcu iz Debrecena, vendar pa to zagotovo ne pojasni presenetljivih razlik med mestoma. Prvič, ti mladostniki bi lahko tudi odgovorili, da se v zadnjih dvanajstih mesecih niso udeležili nobene druge predstave govornega gledališča, opere ali plesa, vendar sploh ni bilo tako. In drugič, navzočnost

⁹ V tem članku uporabljamo enako klasifikacijo za tipe gledališča in njihove žanre, kakor je pojasnjeno v predhodnem članku o gledališki ponudbi. V nekaterih primerih pa smo kljub temu združili tipe (glasbeno gledališče in šov), medtem ko v drugih primerih, ko govorimo o *kleinkunstu*, dejansko največkrat govorimo o njegovem najbolj razširjenem žanru, namreč o (stand-up) komediji.

naslednje starostne skupine (od 20 do 25 let) je podobna kot v drugih mestih; z izjemo Tynesida, kjer se zdi, da se ta del prebivalstva ne podaja v gledališče.¹⁰

Nekatera druga opažanja na področju primerjave starostnih segmentov je mogoče utemeljiti s številkami iz Preglednice A v Prilogi: opera zares pritegne starejše občinstvo; celo v Tartuju je 55 % obiskovalcev starejših od 45 let. Debrecen pri tem ohranja ravnovesje z okoli 14-odstotno udeležbo na starostno skupino, z izjemo 21 % mladostnikov in 7,5 % starih od 26 do 35 let. Še en zelo majhen in ne nepričakovan obrat v smeri k mlajšemu občinstvu je mogoče najti na predstavah *kleinkunsta*, kjer predvsem starostna skupina od 36 do 45 let, v Debrecenu pa celo skupina od 25 do 35 let nekoliko bolj prispevata k številčnosti občinstva kakor pri drugih tipih gledališča.

Vse vrste občinstva so visoko izobražene, vendar najbolj v Groningenu

Gledališki obiskovalci so dokaj visoko izobraženi: 67 % v Debrecenu in 78 % v Groningenu jih ima najvišjo poklicno ali univerzitetno izobrazbo ali pa zanjo študirajo, kar znese od 30 do 40 % več kot pri prebivalcih vseh zadevnih mest.¹¹ V Tartuju in Debrecenu gledališče pritegne nekoliko več ljudi *brez* višje ali visoke izobrazbe kakor v obeh drugih mestih; ti sestavljajo skoraj eno tretjino vseh vrst občinstva. V Groningenu je rezultat za to skupino najnižji; samo 22 % občinstva nima višje ali visoke izobrazbe in ne študira, da bi jo pridobilo.¹² Rezultati glede na žanr kažejo, da številni tipi in žanri pritegnejo celo še manj ljudi brez visokoizobrazbenega ozadja (glej Preglednico B v Prilogi). V Tartuju in Tynesidu je bilo zgolj 20 do 25 % teh vrst občinstva v vzorcu izobraženih le na sekundarni ali nižji ravni, z neznatno izjemo pri muzikalih, kjer se rezultati približajo 30 %. Enako vidimo v Groningenu, kjer muzikali pritegnejo 23 % občinstva z nižjo ali srednjo izobrazbeno ravno, kar je dvakrat višje od povprečja za vse druge žanre v Groningenu, torej 12 %. Debrecen izkazuje nekoliko drugačne rezultate, pri čemer 55 % skupnega občinstva sestavljajo visoko izobraženi ljudje, 45 % pa ljudje z drugimi ravnmi izobrazbe; za sodobni ples in šov je 60 % tistih, ki so manj kot visoko izobraženi. Te rezultate je mogoče delno pojasniti z navzočnostjo mnogih srednješolcev v vseh vrstah občinstva v Debrecenu.

¹⁰ Kljub temu se zdi, da dva velika kluba za stand-up komedijo v Newcastleu na reki Tyne zares pritegneta to starostno skupino.

¹¹ Primerjava utegne biti nekoliko izkrivljena, ker smo v rezultatih, ki zadevajo prebivalstvo, upoštevali samo tiste ljudi, ki so dosegli izobrazbeno raven; v vzorcu upoštevamo tudi ljudi, ki šele študirajo za določeno stopnjo.

¹² Rezultat iz Groningena utegne biti nekoliko izkrivljen zaradi šibke zastopanosti obiskovalcev muzikalov (in šovov) v vzorcu.

Preglednica 6. Ravní izobrazbe občinstva poklicnega gledališča za splošno v primerjavi s celotnim prebivalstvom mesta

	Debreceen		Groningen		Tyneside		Tartu	
	N = 941		N = 2017		N = 1521		N = 1345	
	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.	Vzorec	Preb.
Brez višje izobrazbe	32,7	72,4	22,2	52,0*	28,2	64,9**	31,9	61,8
Višja izobrazba	67,3	27,6***	77,8	48,0	72,8	35,1	68,1	38,2
Višja poklicna izobrazba	21,1	-	36,5	-	20,0	-	10,4	21,4
Univerzitetna izobrazba	46,2	-	41,3	-	52,8	-	57,7	16,8

Opombe. Preb. = prebivalstvo. * Na podlagi podatkov o prebivalstvu, dosegljivih na www.os-groningen.nl, ki zadevajo število ljudi s potrdili o višji ali visoki izobrazbi. ** Na podlagi www.neighbourhood.statistics.gov.uk. Area South-Tyneside (Local Authority), Qualifications and Students, 2011. *** Na podlagi popisa prebivalstva 2011.

Govorjeno gledališče je med gledališkimi obiskovalci v vseh mestih najpriljubljenejši tip gledališča

Iz rezultatov v preglednicah A in B v Prilogi je razvidno, da številni gledalci ne obiskujejo zgolj svojega najljubšega tipa gledališča, temveč tudi druge žanre. Rezultati namreč prikazujejo trikrat več obiskovalcev, kot je sodelujočih v anketi. Preglednica 7 kaže, koliko obiskovalcev gledališča bodisi obiskuje različne tipe in žanre gledališča bodisi jih ne obiskuje.

Zdi se, da je govorno gledališče še zmeraj najpriljubljenejši tip gledališča; povprečno ga ne obiskuje manj kot 30 % gledaliških obiskovalcev; Debreceen je z 11,9 % odklon v eno stran, Tyneside s 36,5 % pa v drugo. Drži pa, da v večini mest od 70 do 80 % gledalcev ne obiskuje opere in različnih žanrov v tipski kategoriji plesa oziroma da tega vsaj niso storili v zadnjih dvanajstih mesecih pred izpolnjevanjem vprašalnika. Vendar je tudi nekaj opaznih izjem. V Tynesidu na primer klasični pa tudi sodobni ples obiskuje 35 % gledaliških obiskovalcev, podobno je tudi v Groningenu sodobni ples znatno priljubljenejši kot v drugih mestih. Te razlike izvirajo iz dejstva, da je en žanr bolj navzoč v enem mestu, drugi pa v drugih, kakor je predstavljeno v članku o gledališki ponudbi.¹³ To pojasni tudi sorazmerno veliko priljubljenost *kleinkunsta* v Groningenu, kjer zgolj 43 % gledaliških obiskovalcev nikoli ne obiše tega tipa gledališča.¹⁴ Priljubljenosti muzikalov v Debreceenu pa po drugi strani ni mogoče pojasniti na enak način,

13 Za Tyneside glejte opombo pod črto št. 6.

14 Smeri vzročne povezave med navzočnostjo ponudbe in povpraševanjem prebivalstva na tem mestu nismo raziskovali.

kajti v primerjavi z drugimi mesti se drugje zgodi samo polovično število predstav tega žanra. Nemara se pri tem kaže učinek širitve in preusmerjanja nekdanjega občinstva operetnih uprizoritev, saj je videti, da na žanr muzikala v Debrecenu vpliva dolgoletno izročilo operete.¹⁵ Videti je, da so za govorjenim gledališčem (22 % ga ni obiskovalo) v tem mestu najbolj priljubljeni žanri v okviru glasbenega gledališča (ki jih ne obiskuje povprečno 42 %), vključno z opero, ki je s 77 poklicnimi predstavami v Debrecenu veliko bolj dostopna kot drugje. Toda dobimo lahko celo še natančnejšo sliko o obnašanju gledaliških obiskovalcev, saj smo vprašali tudi, katere žanre so gledalci obiskali v zadnjih dvanajstih mesecih, ob čemer lahko vidimo vzajemne odnose med različnimi tipi gledališča, ki jih gledalci obiskujejo (glej Preglednico C v Prilogi).

Preglednica 7. Del skupnega občinstva, ki je ali ni obiskal navedenih tipov/žanrov gledališča v zadnjih dvanajstih mesecih pred raziskavo

	Debrecen		Groningen		Tyneside		Tartu	
	N = 1139		N = 2146		N = 1415		N = 1401	
	% obiskali	% ne	% obiskali	% ne	% obiskali	% ne	% obiskali	% ne
Govorjeno gledališče	88,1	11,9	69,6	30,4	63,5	36,5	73,2	26,8
Klasični ples	27,4	72,6	18,3	81,7	35,1	63,9	25,5	73,5
Sodobni ples	22,9	77,1	38,2	61,8	34,7	65,3	17,4	82,6
Opera/opereta	57,1	42,9	18	82	22,4	77,6	20	80
Muzikal*	59,4	40,6	43,6	56,4	68	32	42,3	57,7
Šov*	24,2	75,8	**	**	24,9	75,1	**	**
Kleinkunst	33,4	66,6	57,2	42,8	37,2	62,8	**	**
Lutkovno gledališče	**	**	**	**	**	**	7,2	92,8

Opombe. * V Groningenu smo muzikal in šov združili v vprašanju, kako pogosto so si ljudje ogledali šov in/ali muzikal v zadnjih dvanajstih mesecih. ** Ta tip/žanr ni bil del vprašalnika v tem mestu.

Vnovič je jasno, da je govorjeno gledališče priljubljeno tudi pri obiskovalcih vseh drugih tipov in žanrov; obiskuje ga od 75 do 92 % občinstva. Na drugem mestu po priljubljenosti je muzikal; od 62 do 87 % različnih vrst občinstva očitno obiskuje tudi muzikale, razen v Groningenu in Tartuju, kjer to drži za povprečno 44 % in 61 % občinstva različnih gledaliških tipov, v tem zaporedju. Udeležba na klasičnih plesnih in opernih predstavah v Groningenu je nižja kot v drugih

¹⁵ Število muzikalov v mestnem gledališču v Debrecenu je zmanjšal Attila Vidnyánszky, ki je bil v obdobju raziskave direktor gledališča Csokonai Színház.

mestih, očitno zaradi pomanjkanja ponudbe v teh žanrih. V Tynesidu vse vrste občinstva obiskujejo muzikale v znatno večji meri kot drugod. Na splošno lahko vsakega obiskovalca posamičnega žanra štejemo tudi za obiskovalca vsaj še dveh drugih žanrov.

Gledalci obiskujejo različne žanre dvakrat na leto, govorjeno gledališče pa nekoliko pogosteje

Potem ko smo poskušali dobiti uvid v to, kdo so gledališki obiskovalci v posamičnih mestih glede na starost, raven izobrazbe in gledališki okus, je v tem poglavju v ospredju vprašanje, koliko ljudi dejansko obiskuje gledališče v različnih mestih, in sicer glede na gledališki tip, žanr in na splošno. Ker smo vse sodelujoče vprašali, kako pogosto so si ogledali različne oblike gledališča v zadnjih dvanajstih mesecih, smo lahko izračunali število obiskov vseh skupaj glede na določeni žanr v tem obdobju, posledično pa tudi povprečno število obiskov enega gledališkega obiskovalca glede na žanr v tistem letu.¹⁶

Kar zadeva gledališke tipe in žanre, je videti, da je skoraj zmeraj in povsod gledalec obiskal približno dve predstavi določenega žanra v zadevnih dvanajstih mesecih. Govorjeno gledališče pa so gledalci obiskali povprečno več kot trikrat na leto, v Debrencu in Groningenu pa skoraj štirikrat. Slednjič pa lahko v Groningenu ugotovimo nekoliko višjo stopnjo obiska predstav sodobnega plesa in *kleinkunsta* v primerjavi z drugimi mesti. Obe poklicni gledališči sodobnega plesa, ki imata sedež v Groningenu, sta namreč v sezoni 2010/11 imeli očitno nekoliko več zvestega občinstva, ponudba več kot 100 predstav *kleinkunsta* s 85 različnimi produkcijami pa kaže na veliko priljubljenost tega gledališkega tipa med prebivalstvom.

¹⁶ Glede na žanr smo izračunali odstotek sodelujočih, ki so rekli, da so bili v zadnjih dvanajstih mesecih navzoči 1–2, 3–5 ali več kot šestkrat (uporabili smo število 7), tako da smo lahko ugotovili najnižje in najvišje število obiskov gledališča s strani naključnih, rednih in zelo pogostih obiskovalcev v skupini sodelujočih, nato pa ta števila sešteli. Skupno število obiskov smo delili s številom sodelujočih in dobili povprečno število obiskov glede na žanr. Najverjetnejša je najnižja številka, če upoštevamo nagnjenost sodelujočih, da navadno dajejo najbolj zaželeno odgovore.

Preglednica 8. Izkoristek ponudbe različnih tipov/žanrov v poklicnem gledališču za splošno občinstvo v zadnjih dvanajstih mesecih pred raziskavo (v odstotkih)

Št. obiskov	Debrecen	Groningen	Tyneside	Tartu
	N = 1057	N = 2146	N = 1815	N = 1401
Govorjeno gledališče	N=977	N=1824	N=904	N=1020
1-2	35,0	40,0	47,5	50,8
3-5	44,2	33,8	32,9	32,8
6+	20,8	26,2	19,6	16,3
Povprečje obiskov letno na gledalca	3.2-4.4	3.2-4.4	2.8-3.9	2.6-3.8
Klasični ples	N=343	N=462	N=511	N=368
1-2	79,9	86,6	87,7	84,8
3-5	17,2	11,6	10,5	13,3
6+	2,9	1,8	1,8	1,9
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.5-2.7	1.4-2.4	1.5-2.7	1.4-2.5
Sodobni ples	N=286	N=970	N=491	N=241
1-2	85,7	67,5	85,6	92,9
3-5	11,2	24,3	12,8	5,4
6+	3,1	8,2	1,6	1,7
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.3-2.5	2.0-3.1	1.4-2.5	1.2-2.2
Opera/opereta	N=714	N=452	N=317	N=421
1-2	78,6	79,6	89,0	82,6
3-5	17,1	16,2	9,1	10,8
6+	4,3	4,2	1,9	6,6
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.5-2.7	1.6-2.7	1.3-2.4	1.6-2.6
Muzikal*	N=742	N=1105	N=965	N=599
1-2	80,6	77,3	64,1	89,5
3-5	16,0	19,9	27,2	8,8
6+	3,4	2,8	8,7	1,7
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.5-2.6	1.6-2.7	1.5-3.3	1.3-2.3
Šov*	N= 312	n.a	N=353	n.a.
1-2	84,0		90,6	
3-5	14,1		7,4	
6+	1,9		2,0	
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.4-2.5		1.3-2.3	
Kleinkunst	N= 377	N=1377	N=526	n.a.
1-2	79,6	67,5	76,1	
3-5	17,0	25,4	18,6	
6+	3,4	7,1	5,3	
Povprečje obiskov letno na gledalca	1.5-2.7	1.9-3.1	1.7-2.8	
Lutkovno gledališče	n.a	n.a	n.a.	N=108
1-2				90,7
3-5				8,4
6+				0,9
Povprečje obiskov letno na gledalca				1.2-2.3

Opombe. * V Groningenu smo muzikal in šov združili v vprašanju, kako pogosto so ljudje obiskali šov ali muzikal v zadnjih dvanajstih mesecih. Za pojasnilo izračunov glej opombo 16.

Četudi je bilo povprečje obiskov gledališkega obiskovalca glede na žanr skoraj zmeraj okoli dva, je mogoče najti nekaj razlik med številom naključnih in pogostejših obiskovalcev. Videti je, da si več kot 80 % obiskovalcev običajno ogleda eno ali dve predstavi na leto v določenem žanru, drugih 20 % pa tri ali več, vključno z 2 ali 5 % pogostih obiskovalcev, ki obišejo več kot šest predstav letno. Vendar pa ta splošna podoba vsebuje tudi nekaj izjem. Jasno je, da višji obisk posamičnega žanra pomeni tudi močnejši učinek pogostih obiskovalcev. To je mogoče najjasneje razbrati na področju govorenega gledališča, kjer od 32,8 do 44,2 % občinstva sestavljajo ljudje, ki se udeležijo treh do petih predstav na leto, in v 16,3 do 26,2 % celo ljudje, ki si ogledajo več kot šest predstav. V Tynesidu enaka logika velja tudi za muzikale. V Groningenu, kjer je stopnja obiska *kleinkunsta* nekoliko višja kakor v Debrecenu in Tynesidu, je mogoče opaziti tudi nekoliko višji delež pogostejših obiskovalcev. Tako lahko torej sklenemo, da ima v vseh mestih govorno gledališče z več kot 50 % gledalcev, ki obiskujejo ta žanr dogodkov trikrat ali več na leto, dokaj zvesto občinstvo. Groningen izstopa po zvestem občinstvu za sodobni ples in *kleinkunst*; v obeh primerih se ena tretjina občinstva udeleži treh ali več predstav na leto. To drži za celo nekoliko večji delež (36 %) občinstva muzikalov v Tynesidu.

Ko premišljujemo o delovanju gledališča v mestu glede na število prebivalcev, ki obiskuje gledališča, deleži naključnih, občasnih (tri do pet obiskov letno) in pogostih (šest ali več obiskov letno) gledaliških obiskovalcev niso nepomembni, kajti ob poznavanju skupnega števila vstopnic, prodanih za posamični žanr, velja, da več kot je ljudi, ki pogosto obiskujejo gledališče, manj ljudi gleda ta žanr.

V Tartuju gledališče obiskuje veliko več mestnih prebivalcev kakor v drugih mestih

Na podlagi rezultatov, zbranih v Preglednici 8, in na podlagi števila vstopnic, prodanih med sezono ali v enem letu, je mogoče izračunati število posameznikov, ki so dejansko izkoristili gledališko ponudbo v različnih tipih in žanrih gledališč, kakor smo storili v Preglednici 9.¹⁷

¹⁷ Kot smo že omenili, v Tynesidu nismo mogli zbrati podatkov o številu produkcij, predstav in obiskov.

Preglednica 9. Dejanski izkoristek različnih tipov/žanrov v mestu

	Debrecen	Groningen	Tartu
	25.365 vstopnic prodanih za poklicno gledališče za splošno občinstvo	124.174 vstopnic prodanih za poklicno gledališče za splošno občinstvo	96.594 vstopnic prodanih za poklicno gledališče za splošno občinstvo
Govorjeno gledališče	74.870 vstopnic : 3,2 = 23.396 oseb	31.636 vstopnic : 3,2 = 9.886 oseb	70.377 vstopnic: 2,6 = 27.068 oseb
Klasični ples	7.416 vstopnic : 1,4 = 5.297 oseb	396 vstopnic za <i>eno sama predstavo</i>	4.373 vstopnic : 1,4 = 3.123 oseb
Sodobni ples		10.398 vstopnic : 2,0 = 5.199 oseb	1.407 vstopnic : 1,2 = 1.172 oseb
Opera	12.122 vstopnic : 1,5 = 8.081 oseb	3.806 vstopnic : 1,6 = 2.378 oseb	5.941 vstopnic : 1,6 = 3.713 oseb
Opereta	7.191 vstopnic : 1,5 = 4.794 oseb		
Muzikal	15.116 vstopnic : 1,5 = 10.077 oseb	44.353 vstopnic : 1,6 = 27.720 oseb	14.496 vstopnic : 1,3 = 11.150 oseb
Šov	2.150 vstopnic : 1,4 = 1.535 oseb		Tip ni na voljo.
<i>Kleinkunst</i>	6.500 vstopnic : 1,5 = 4.333 oseb	33.585 vstopnic : 1,9 = 17.676 oseb	Tip ni na voljo.

Opombe. Številke kažejo oceno števila posameznikov odraslega prebivalstva, ki so dejansko izkoristili ponudbo različnih žanrov v mestu (profesionalno gledališče za splošno občinstvo) v dvanajstih mesecih pred raziskavo. Izračuni temeljijo na minimalnem povprečnem številu obiskov na gledalca (glej Preglednico 8).

Zaradi različnih vrst izročila in razvoja gledališke ponudbe ni presenetljivo, da v Tartuju operne ali operetne predstave obiskuje približno tisoč ljudi več kot v Groningenu ali da skoraj petkrat toliko oseb izkoristi ponudbo sodobnega plesa v Groningenu. Vendar pa je osupljivo dejstvo, da je v Tartuju prodanih le 20 % manj gledaliških vstopnic kakor v Groningenu (in dvakratno število vstopnic za govorno gledališče), medtem ko ima mesto Groningen kar dvakrat toliko prebivalcev.¹⁸

Zdi se, da se je v Groningenu število ljudi, ki obiskujejo muzikale, šove in *kleinkunst*, močno povečalo na račun udeležbe v govornem gledališču: ti »kratkočasni« žanri namreč zastopajo več kot 60 % vseh prodanih vstopnic za poklicno gledališče, namenjeno splošnemu občinstvu.

Za ugotovitev, koliko oseb izkoristi skupno gledališko ponudbo v vsakem mestu, ne moremo preprosto sešteti števil, ugotovljenih za posamične žanre, kajti, kot smo videli, si mnogi ljudje ogledajo več žanrov in so posledično del dejanskega občinstva za te različne žanre.

¹⁸ (Stand-up) komedija, ki sestavlja večji del *kleinkunsta* v nekaterih drugih mestih, je bila v Tartuju pred letom 2013 komajda med ponudbo. Dandanes tam spada med naraščajoče žanre.

Zato smo upoštevali tudi skupne obiske sodelujočih iz vsakega posamičnega mesta v poklicnem gledališču na splošno in te skupne vsote delili s številom sodelujočih, da smo dobili povprečna števila obiskov gledališča kot celote v enem letu. Zatem smo število prodanih vstopnic delili s tem povprečnim številom obiskov, da smo dobili skupno vsoto dejanskega števila gledaliških obiskovalcev v različnih mestih. Rezultati so prikazani v Preglednici 10.

Preglednica 10. Izkoristek skupne ponudbe poklicnega gledališča za splošno občinstvo pri prebivalstvu različnih mest

	Debrecen	Groningen	Tyneside	Tartu
Skupno število obiskov sodelujočih na predstavah vseh žanrov	6.161-10.194	13.360-20.485	9.179-15.445	4.928-7.851
Število sodelujočih	1.057	2.548	1.815	1.389
Povprečno število obiskov na sodelujočega	5,8-9,6	5,2-8,0	5,0-8,5	3,5-5,7
Skupno število prodanih vstopnic za poklicno gledališče za splošno občinstvo v raziskanih žanrih	125.365	124.174	-	96.594
Število oseb, ki so izkoristile gledališko ponudbo v letu raziskave	13.000-22.000	15.500-24.000	-	17.000-27.000

Debrecen in Groningen imata ob največji količini 22.000 do 24.000 oseb približno enako količino obiskovalcev poklicne gledališke ponudbe za splošno občinstvo.¹⁹ V Tartuju smo opazili največjo količino v višini 27.000 gledaliških obiskovalcev.²⁰ Medtem ko se število prodanih vstopnic v različnih mestih ne razlikuje močno, je opazno, da v Tartuju, ki ima za 50 % manj prebivalcev od Debrecena in Groningena, veliko več ljudi zahaja v poklicno gledališče, četudi na račun pogostosti posameznikovih obiskov. Vendar pa gledališki obiskovalci niso zmeraj prebivalci zadevnega mesta; od 35 do 45 % ljudi, ki izkoristijo gledališko ponudbo, ni prebivalcev mesta, v katerem se ta nahaja. Posledično bi morali števila gledaliških obiskovalcev, omenjena v Preglednici 10, zmanjšati, če bi upoštevali le prave prebivalce zadevnih mest. To bi privedlo do tega, da bi bilo gledališko občinstvo sestavljeno iz 8 do 9 % prebivalstva mest Groningen in Debrecen (verjetno tudi Tyneside), medtem ko Tartu približno 20 odstotkom svojega lastnega prebivalstva, starega nad 18 let, postreže z lastno gledališko ponudbo.

¹⁹ Če so sodelujoči o številu svojih obiskov odgovarjali v smislu želja, potem je največja količina gledaliških obiskovalcev verjetnejša od najmanjše.

²⁰ Debrecen, po drugi strani, pa pozna veliko večjo polpoklicno sceno od drugih mest. Tako se torej 25 % vseh obiskov, ki jih pritegne gledališče za splošno občinstvo, zgodi v polpoklicnem gledališču. Če vključimo še to število, bo največja količina odraslih gledaliških obiskovalcev v Debrecenu 28.000.

Preglednica 11. Kraji bivanja gledališkega občinstva in izkoristek ponudbe poklicnega gledališča za splošno občinstvo s strani mestnega prebivalstva

	Debrecen	Groningen	Tyneside	Tartu
Prebivalci v letu raziskave, stari 18+	168.000	155.000	640.000	82.000
	%	%	%	%
Mesto	71,4	53	54	64
Provincia	14,1	24	38	18
Država	13,1	23	7	18
Tujina	1,4	0	1	1
Mestni prebivalci v absolutnem številu in v odstotkih	15.000 ²¹	13.000		17.000
	8,9 %	8,4 %		20,7 %

Opombe. Izračuni temeljijo na osnovi minimalnega povprečja obiskov na gledalca, kakor je podano v Preglednici 10. Vključeni so prebivalci nad 18 let, ki izkoristijo poklicno gledališko ponudbo za splošno občinstvo.

Zaključek

Glede zastopanosti bi lahko omenili nekaj težav na metodološki ravni. Prvič, način zbiranja podatkov bi utegnil povzročiti nekaj oblik samoizbire med možnimi sodelujočimi. Gledališki obiskovalci z več razpoložljivega časa in/ali zanimanja so bili bolj verjetno vključeni kakor tisti z manj časa in/ali zanimanja. Večja zastopanost sodelujočih žensk v nekaterih mestih bi utegnila resno vplivati na podatke, vendar pa bi prej rekli, da bi lahko bila od tega pomembnejša večja ali manjša zastopanost določenih gledaliških tipov ali žanrov v prerezu, posledično pa tudi njihovega specifičnega občinstva. Občinstvo muzikalov ima na splošno nekoliko nižjo raven izobrazbe kakor občinstvo govornega gledališča, obiskovalci opere pa so lahko nekoliko starejši. To bi lahko povzročilo določeno pristranskost pri številu dejanskih gledaliških obiskovalcev, ker obiskovalci govornega gledališča, ki so v nekaterih vzorcih bolj zastopani, obiskujejo gledališče nekoliko pogosteje kot obiskovalci muzikalov, šovov in (stand-up) komedije. To pomeni, da je dejansko število prebivalcev, ki izkoristijo gledališko ponudbo, lahko nekoliko višje od zgornjega izračuna. Na splošno pa so razlike sorazmerno majhne, poleg tega pa so pomembne le pri primerjavi občinstva skupne gledališke ponudbe.

Poleg tovrstnih metodoloških vprašanj so se pokazali še nekateri presenetljivi rezultati. Ko gre za sestavo občinstva, lahko sklenemo, da je v dveh

²¹ Če bi v primeru Debrecena dodali obiske polpoklicnega gledališča, bi bilo število mestnih prebivalcev, ki izkoristijo gledališko ponudbo, skoraj 20.000, kar znaša 12 % raziskovanega prebivalstva.

zahodnoevropskih mestih, namreč v Tynesidu in Groningenu, občinstvo znatno starejše kakor v vzhodnoevropskih mestih, torej v Debreccenu in Tartuju, tudi glede na proporcionalno sestavo prebivalstva. Dejstvo, da je bilo v teh dveh mestih med sodelujočimi več mladih ljudi, ni videti kot zgolj naključje, saj so potrdili svoje obiskovanje dogodkov različnih žanrov v dokaj rednih presledkih.

Četudi je videti, da je gledališko občinstvo na splošno dokaj dobro izobraženo, pa isti dve »vzhodni« mestni v tem pogledu pritegneta širše občinstvo. Medtem ko je bilo 80 % občinstva različnih žanrov v Groningenu in Tynesidu visoko izobraženo, je bilo v Debreccenu in Tartuju visoko izobraženega občinstva povprečno okoli 55 in 75 %, v tem zaporedju.²²

Če upoštevamo okus gledališkega občinstva, se izkaže, da se povprečno gledano vsi gledališki obiskovalci udeležijo dveh predstav posamičnega žanra, vendar pa obiščejo tudi tri ali več dogodkov različnih žanrov. To privede do povprečnega števila 5 do 8 obiskov na gledališkega obiskovalca letno. Nadaljnje preiskovanje tega izida razodene naslednje: ko gre za žanre, se zdi, da ima govorjeno gledališče očitno več zvestega občinstva z več kot tremi obiski na leto, v Debreccenu in Groningenu pa s skoraj štirimi. V Tartuju in Debreccenu je govorjeno gledališče daleč najbolj obiskan tip gledališča; 73 in 60 % (v tem zaporedju) vseh vstopnic za poklicno gledališče je bilo kupljenih za govorjeno gledališče. V Groningenu pa je kljub temu za ta tip gledališča prodanih zgolj 25 % vseh gledaliških vstopnic. Glede na rezultate v drugih mestih gledališki obiskovalci v Tartuju precej manjkrat na leto obiščejo gledališče (vsaj 3,5 obiska) kakor tisti v Debreccenu ali Groningenu (vsaj 5 obiskov). Ti rezultati neposredno vplivajo na število posameznikov, ki izkoristijo skupno gledališko ponudbo in ponudbo različnih žanrov. Količina dejanskih obiskovalcev gledališča se giblje od 8,5 % mestnih prebivalcev, starih nad 18 let, v Groningenu pa do 20 % v Tartuju. Povprečno ti prebivalci opravijo 60 % skupnega števila obiskov gledališča v različnih mestih.

Tako torej lahko, ko predvidevamo, kako gledališče deluje v smislu števila in ozadja gledalstva, sklenemo, da ima Tartu najširše in največje občinstvo, ko gre za številčnost, starost in izobrazbeno ozadje. Rezultat 1,5 obiska gledališča na posameznika namesto 1,0 v drugih mestih to potrjuje in bi utegnil kazati na to, da je gledališče v tem mestu sorazmerno pomembnejše. Z drugimi besedami: videti je, da je gledališko življenje v Tartuju nekoliko pomembnejše za skupno splošno prebivalstvo, v Debreccenu in Groningenu pa za gledališke uporabnike.

O tem, kako je mogoče te izide povezati z razlikami v gledaliških sistemih in

²² Razlike med povprečno ravno izobrazbe vzorčnega občinstva in občinstva glede na žanr, kakor so predstavljene v Prilogi, povzročata odsotnost ljudi, ki v zadnjih dvanajstih mesecih niso obiskovali predstav, in prisotnost številnih srednješolcev v vzorcu iz Debreccena.

rezultati raziskave o ponudbi ter izkušnjah, bomo razpravljali v sklepnem članku, vendar pa lahko nekatera vprašanja zastavimo že nemudoma. Zakaj je na primer sestava občinstva v Debrecenu in Tartuju širša, še posebej z vidika starosti in izobrazbe, kakor v drugih mestih? So ti rezultati povezani z družbenim položajem gledališča v zadevnih državah nekdanjega vzhodnega bloka, kjer so ljudje precej obiskovali gledališče, saj so bili njihovi obiski v veliki meri družbeno organizirani, v obdobju Sovjetske zveze pa so bile konkurenčne oblike javnih prostočasnih dejavnosti manj navzoče? In zakaj v primerjavi z drugimi mesti toliko več prebivalcev Tartuja izkoristi gledališko ponudbo? Je mar tako zaradi manjše raznolikosti ponudbe mestnih gledališč ali pa ravno navkljub temu? Govorjeno gledališče je najpriljubljenejši tamkajšnji tip gledališča, nemara zato, ker je v večji meri kot drugi žanri zmožno izraziti človeško vsakdanjo izkušnjo in lastno identiteto v času zatiranja ali ideoloških sporov. In slednjič, vsaj za zdaj, kako je mogoče, da sta si rezultata za splošno občinstvo v Debrecenu in Groningenu, kot ju predstavljata preglednici 10 in 11, tako podobna, četudi so si gledališka sistema in zgodovinski ozadji obeh mest izrazito različni?

Literatura

- Antal, Edit. "Kik járnak színházba?" *Egyenlőség és polarizáció a magyar társadalomban*. Ur. Szívós Péter in Tóth István György. *TÁRKI Monitor Jelentések 2012*, TÁRKI, Budimpešta, 2013, 117. http://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2012_teljes.pdf. Dostop: 4. 8. 2015.
- Baumol, William J. in William J. Bowen. "The Audience, some Fact-Sheet Data." *Sociology of Literature and Drama; selected readings*. Ur. Elizabeth in Tom Burns. Harmondsworth: Penguin Books, 1973. 445–470.
- Bennett, Susan. *Theatre Audiences. A Theory of Production and Reception*. London & New York, Routledge, 1997.
- Edelman, Joshua, Maja Šorli in Tony Fisher. *Cultural Value. The Value of Subsidized, Commercial and Amateur Theatre and Dance for Tyneside's Audiences*. London, Osrednja kraljeva dramska in govorna šola, Univerza v Londonu, 2014.
- Gardiner, Caroline. "From Bankside to the West End: a Comparative View of London Audiences." *New Theatre Quarterly* X, 37 (1994): 70–92.
- Gourdon, Anne-Marie. *Théâtre, public, perception*. Paris, Éditions du Centre national de la Recherche Scientifique, 1982.
- Heijink, Anne-Lotte. *Színház versus Theatre. How the organisation of the theatre influences the functioning of theatre in Debrecen and Groningen*. (Magistrsko delo.) Oddelek za umetnost, kulturo in medijske študije, Univerza v Groningenu, 2013.
- Maas, Ineke, René Verhoeff in Harry Ganzeboom. *Podiumkunsten en publiek*. Rijswijk, Min. van WVC, 1990.
- Ranshuysen, Letty. "Op maat gesneden publieksonderzoek." *Nieuwbrief Promotie Podiumkunsten* (2002): 6–7.
- TÁRKI Háztartás monitor 2012, Budapest. http://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2012_teljes.pdf. Dostop 21. 6. 2015
- Throsby, David, in Glenn Withers. *The Economics of the Performing Arts*. Edward Arnold, 1979.
- Van Maanen, Hans, Antine Zijlstra in Marline L. Wilders. *How Theatre Functions in the City of Groningen. Supply and Use in a Regular Season*. Raziskovalno središče Umetnost v družbi, Univerza v Groningenu, 2013.
- Wilders, Marline L. *Theaterbeleving in het belevenistheater. De architectuur van het theatergebouw als context voor de theaterervaring*. (Disertacija.) Univerza v Groningenu, 2012.

Priloga

Preglednica A. Starostne skupine občinstva poklicnega gledališča glede na gledališki tip/žanr v različnih mestih

	Govorjeno gledališče				Klasični ples				Sodobni ples				Opera/opereta			
	Debreceen N= 798	Groningen N= 1649	Tyneside N= 879	Tartu N= 1020*	Debreceen N= 263	Groningen N= 415	Tyneside N= 492	Tartu N= 386	Debreceen N= 220	Groningen N= 871	Tyneside N= 479	Tartu N= 241	Debreceen N= 595	Groningen N= 406	Tyneside N= 308	Tartu N= 421
	%				%				%				%			
15-15	8,8	1,2	0,5	1,3	12,9	1,7	0,6	2,7	13,2	1,5	0,8	2,5	8,8	1,5	0,6	
16-19	19,4	4,9	1,5	6,2	26,2	5,1	1	11,4	31,8	4,5	1,7		22,2	2,7	1	
20-25	15,8	15,3	2,4	16,8	13,7	19,3	2	20,7	16,8	19,2	2,5	24	15,5	13,5	2,9	12,6
26-35	8,4	13,1	9,8	25,3	10,6	11,8	11,4	25,2	8,6	12,9	13,6	25,3	8,1	9,1	12,7	13,9
36-45	15,2	13,6	14,4	23,3	10,3	10,4	13,2	18,2	8,6	12,1	13,4	19,4	13,9	13,8	13,6	19,5
46-55	13,8	25,3	23,9	20,2	8,7	21,9	25,6	18,5	7,3	24,1	25,5	18,4	13,6	19,5	21,8	26,3
56-65	14,5	20,4	30	9	12,5	20,5	32,1	9,7	9,5	18,9	29,2	7,4	15,3	24,6	29,2	15,6
66-83	4	7	17,5	5,4	4,9	9,4	14	7,6	4,1	6,9	13,4	5,5	4,7	15,3	18,2	12,1
	100%				100%				100%				100%			

Preglednica B. Ravni izobrazbe obiskovalcev poklicnega gledališča za splošno občinstvo v različnih mestih glede na gledališki tip/žanr

	Govorjeno gledališče				Klasični ples				Sodobni ples				Opera/opereta			
	Debreceen N= 894	Groningen N= 1442	Tyneside N= 793	Tartu N= 1028	Debreceen N= 310	Groningen N= 374	Tyneside N= 415	Tartu N= 368	Debreceen N= 259	Groningen N= 791	Tyneside N= 404	Tartu N= 241	Debreceen N= 656	Groningen N= 357	Tyneside N= 230	Tartu N= 421
Brez višje izobrazbe	43,2	14,4	21,4	26,7	50	10,2	19,5	24,4	56	9,2	20	24,1	43,5	10,4	20	23,5
Višja izobrazba	56,7	85,6	78,6	73,3	50	89,8	80,5	75,6	44	90,8	80	75,9	56,5	89,6	80	76,5
	100%				100%				100%				100%			

Muzikal*				Kleinkunst				Šov*				Lutkovno gledališče			
Debrečen N= 613	Groningen N= 985	Tyneside N= 986	Tartu N= 599	Debrečen N= 300	Groningen N= 1251	Tyneside N= 513	Tartu	Debrečen N= 242	Groningen	Tyneside N= 337	Tartu	Debrečen	Groningen	Tyneside	Tartu N= 108
%				%				%							
9,8	1,9	0,5		10	0,8	0,2	-	16,1		0,6					4,6
21,9	6,8	1,5		23,3	4,6	1,6	-	24,8		1,5					6,5
16,8	18,8	2,5	13,5	24,3	14,9	3,9	-	18,2		3,9					9,3
7,3	15	12,4	22,5	12,3	17,5	19,9	-	9,1		20,2					32,4
12,6	13	16,7	24,1	9	16,8	20,5	-	12,8		21,4					21,3
13,7	25,4	24,1	21,4	9	23,2	24,2	-	9,9		22,3					14,8
14	15,4	27,7	10,8	9,7	18	22,2	-	7,4		21,1					5,6
3,9	3,7	14,6	7,7	2,3	4,2	7,6	-	1,7		9,2					5,6
100%				100%				100%							

Opomba. * V Groningenu sta muzikal in šov v okviru vprašalnika uporabljena kot ena sama kategorija.

Muzikal*				Kleinkunst				Šov*				Lutkovno gledališče			
Debrečen N= 682	Groningen N= 835	Tyneside N= 655	Tartu N= 590	Debrečen N= 300	Groningen N= 1095	Tyneside N= 436	Tartu	Debrečen N= 281	Groningen	Tyneside N= 260	Tartu	Debrečen	Groningen	Tyneside	Tartu N= 108
46,9	23,2	25,9	30,2	54,1	16,8	25,7	-	56,2	-	26,5	-				24,5
53,1	76,8	73,1	69,8	45,9	83,2	74,3	-	43,8	-	73,5	-				75,5
100%				100%				100%							

Opomba. * V Groningenu sta muzikal in šov v okviru vprašalnika uporabljena kot ena sama kategorija.

Preglednica C. Gledalci poklicnega gledališča za splošno občinstvo glede na gledališki tip/žanr, ki obiskujejo tudi druge žanre

% gledalcev teh žanrov, ki obiskujejo tudi naslednje žanre	Govorjeno gledališče				Klasični ples				Sodobni ples			
	Debrecen N= 977	Groningen N= 1824	Tyneside N= 904	Tartu N= 1020	Debrecen N= 368	Groningen N= 462	Tyneside N= 511	Tartu N= 368	Debrecen N= 286	Groningen N= 907	Tyneside N= 491	Tartu N= 241
Govorjeno gledališče					85	84	83	85	87	82	82	87
Klasični ples	30	21	45	31					68	38	68	63
Sodobni ples	22	44	43	21	57	77	65	41				
Muzikal	68	42	80	50	72	46	85	62	71	38	84	65
Šov	-	-	31	-	-	-	41	-	-	-	43	-
Opera/opereta	65	21	29	26	66	33	46	45	40	23	41	40
Kleinkunst	27	57	45	-	40	55	48	-	42	48	54	-

Prizorišča, vključena v raziskavo

DEBRECEN

Csokonai Színház nagyszínpad
Csokonai Színház Víg Kamaraszínház
Vasutas Művelődési Ház
Lovarda
Vojtina Bábszínház

GRONINGEN

Stadsschouwburg
Oosterpoort
Kruithuis
Grand Theatre
Machinefabriek
Martiniplaza
Prinsentheater
Aatheater
OUTtheatre

Muzikal*				Šov*				Opera/opereta				Kleinkunst			
Debrečen N=742	Groningen N=985	Tyneside N=965	Tartu N=599	Debrečen N=312	Groningen	Tyneside N=353	Tartu	Debrečen N=714	Groningen N=452	Tyneside N=317	Tartu N=421	Debrečen N=377	Groningen N=1377	Tyneside N=256	Tartu
92	70	75	85	-	82	79	-	99	84	91	88	79	75	77	-
31	19	45	38	-	50	59	-	28	33	74	49	37	18	47	-
31	33	43	21	-	47	60	-	22	48	63	30	31	34	50	-
				71	86	-	-	73	45	87	67	66	48	81	-
30	-	31	-					-	-	57	-	46	-	47	-
71	19	29	32	55	51	-	-					54	17	37	-
31	61	44	-	55	70	-	-	25	52	62	-				

Opombe. * V Groningenu sta muzikal in šov v okviru vprašalnika uporabljena kot ena sama kategorija.

TARTU

Tartu New Theatre – Tartu Uus Teater

Vanemuine, velika dvorana – Vanemuise suur maja

Vanemuine, mala dvorana – Vanemuise väike maja

Vanemuine, Harbour Theatre – Sadamateater

TYNESIDE

Theatre Royal

The Customs House

Live Theatre

The People's Theatre

Northern Stage

Dance City

Alphabetti Spaghetti Theatre

Mill Volvo Tyne Theatre

Tynemouth Priory Theatre

Westovian Theatre Society at the Pier Pavilion